

כתיב התרפית. אי איהו אתרפי מן אורייתא ביום צרה צר פחקה, ביום צרה צר פחקה, ביום צרה צר פחקה. ביום שבתא לו מצוקה, כפיכול דחוק את השכינה שהיא כחו של העולם. דבר אחר צר פחקה - בא ראה, בשעה שפן אדם מתרפה מן התורה והולך בדרך לא כשרה, כמה בעלי ריב זמינים לו להיות לו קטגורים ביום צרה. ואפלו נשמת האדם, שהיא פח וחוק שלו, היא יריבה שלו כנגדו, שכתוב צר פחקה, משום שהוא צר אליו. אמר רבי אבא, בשעה שפן אדם הולך בדרך התורה וכל דרכיו מתקנות כראוי, כמה סגורים עומדים עליו להזכירו לטוב.

דבר אחר צר פחקה, תא חזי, בשעתא דבר נש אתרפי מאורייתא ואזיל בארתיא דלא כשרא, כמה בעלי דבבו זמינין ליה למיהוי ליה קטיגורין ביום צרה. ואפילו נשמתיה דבר נש דאיהו חילא ותוקפא דיליה איהו מארי דבבו לקבליה, דכתיב צר פחקה, בגין דאיהו צר לגביה. אמר רבי אבא בשעתא דבר נש אזיל בארתיא דאורייתא וכל ארחי מתתקנן פדקא יאות, כמה סניגורין קיימין עליה לאדפרא ליה לטב.

פתח ואמר, (איוב לג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר. בפסוקים הללו יש להתבונן, וכי לא גלוי הכל לפני הקדוש ברוך הוא שהוא צריך מלאך שיאמר לפניו טוב או רע? אלא ודאי שצריך, שפאשר יש לאדם סניגורים להזכיר זכות שלו לפניו ואין לו [לאדם] קטגורים, אז ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כפר.

בא ראה, בפסוק הזה תמצא ברור הדבר. כתוב אם יש עליו מלאך. אם לא כתוב יותר - יפה הוא. אבל מלאך מליץ אחד מני אלף כתוב, ומיהו? זהו המלאך הממנה עם האדם בצד שמאל, שכתוב (תהלים צא) יפל מצדך אלף, וזהו צד שמאל, שכתוב אחריו ורכבה מימינה. אבא אחד מני אלף, זהו יצר יצר

תא חזי, בהאי קרא תשפח ברירא דמלה, כתיב אם יש עליו מלאך, אי לא כתיב יתיר יאות הוא. אבל מלאך מליץ אחד מני אלף כתיב, ומאן איהו. דא הוא מלאך דממנא עמיה דבר נש בסטר שמאלא, דכתיב, (תהלים צא) יפל מצדך אלף, ודא הוא סטרא דשמאלא, דכתיב בתריה ורכבה מימינה.

אבא אחד מני אלף, דא הוא יצר הרע, דאיהו אחד מאננין (דאיהו) אלף

אבא אחד מני אלף, דא הוא יצר הרע, דאיהו אחד מאננין (דאיהו) אלף

הָרַע, שֶׁהוּא אֶחָד מֵאוֹתָם [שְׁהוּא] אֶלֶף שֶׁהָיוּ לְצַד שְׂמָאל, מִשּׁוּם שֶׁהוּא עוֹלָה לְמַעַלָּה וְנוֹטֵל רְשׁוּת. וְעַל זֶה, אִם בֶּן אָדָם הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֱמֶת, אוֹתוֹ יֵצֵר הָרַע הוּא עֹבֵד לוֹ כְּמוֹ שְׂנֵאָמֵר, שֶׁכְּתוּב (משלי יב) טוֹב נִקְלָה וְעֹבֵד לוֹ, אִזְּ הוּא עוֹלָה וְנִעְשָׂה סַנְגוֹר, וְאוֹמֵר לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא זְכוּת עַל הָאָדָם, וְאִזְּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, פְּדָעָהוּ מִרְדַּת שַׁחַת.

וְעַם כָּל דָּא לֹא אֶהְדֵּר בְּרִיקְנֵיָא, בְּגִין דְּאִתְיָהִיב לֵיהּ אַחְרָא לְשִׁלְטָאָה עֲלוּי וְלִיטוּל נְשַׁמְתִּיהּ מְנִיָּה. בְּגִין דְּאֶקְדִּים חוֹבוּי דֵּהוּוּא בַר נֶשׁ וְאִיהוּ כֹּפֵר עַל הָאִי. הָדָא הוּא דְכִתְיָב מְצֵאתִי כֹּפֵר, לְמַפְדֵּי לֵיהּ.

דְּבַר אַחַר מְצֵאתִי כֹּפֵר. הַהוּא זְכוּ דְאַמְרַתְּ אִיהוּ עֲלֵיהּ כֹּפֵר לְמַפְדֵּי לֵיהּ דְלֹא יַחוּת לְגִיָּהֲנָם וְלֹא יְמוּת. וְלִכֵּן צְרִיךְ לְאָדָם לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ אֱמֶת כְּדֵי שִׁיָּהִי לוֹ הַקְּטָגוֹר סַנְגוֹר.

כְּמוֹ זֶה יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׂנוֹתְנִים לוֹ שְׁעִיר וּמִתְעַסְקִים עִמּוֹ עַד שֶׁהוֹפֵךְ לְהֵיוֹת לָהֶם עֹבֵד, וְעוֹלָה וּמַעֲיֵד עֲדוּת לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְנִעְשָׂה לָהֶם סַנְגוֹר. וְעַל זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, (שם כה) אִם רָעַב שְׂנֵאָף הַאֲכִילָהוּ לֶחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם, וְעַל הַיֵּצֵר הָרַע הַזֶּה זֶה נֶאֱמַר.

וּמִשּׁוּם זֶה בְּיוֹם צָרָה, כְּשֶׁבֶן אָדָם מִתְרַפֵּה מִן הַתּוֹרָה, כְּבִיכּוּל דּוֹחֵק אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם אוֹתוֹ יֵצֵר הָרַע שֶׁהוּא נִעְשָׂה קְטָגוֹר. צַר כְּחֻכָּה - צַר כַּח פֶּה, מִשּׁוּם שֶׁהַתְּקַרְב לְפָנָיו לְקַטְרֵג וְנִחַלֵּשׁ הַפֶּתַח.

בֵּא רָאָה, טוֹב הִי לְמַעוֹז בְּיוֹם צָרָה, מַה זֶה בְּיוֹם צָרָה? זֶה יַעֲקֹב כְּשֶׁבָא עֲלָיו עֵשׂוֹ לְקַטְרֵגוֹ. וְיוֹדַע חוֹסֵי בוֹ, כְּשֶׁבָאָה עֲלָיו צָרַת

דְּהוּוּ לְסִטְר שְׂמָאלָא. בְּגִין דְּאִיהוּ סְלִיק לְעֵילָא וְנִטִּיל רְשׁוּ. וְעַל דָּא אִי בַר נֶשׁ אֲזִיל בְּאַרְחָ קְשׁוּט, הַהוּא יֵצֵר הָרַע אִיהוּ עֹבֵד לוֹ. כְּמָה (דְּאַחְמָר) דְּכִתְיָב, (משלי יב) טוֹב נִקְלָה וְעֹבֵד לוֹ. פְּדִין אִיהוּ סְלִיק וְאַתְעֵבִיד סַנְיִגוֹרָא, וְאָמַר קָמִי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, זְכוּ עֲלֵיהּ דְּבַר נֶשׁ. פְּדִין קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר, פְּדָעָהוּ מִרְדַּת שַׁחַת.

וְעַם כָּל דָּא לֹא אֶהְדֵּר בְּרִיקְנֵיָא, בְּגִין דְּאִתְיָהִיב לֵיהּ אַחְרָא לְשִׁלְטָאָה עֲלוּי וְלִיטוּל נְשַׁמְתִּיהּ מְנִיָּה. בְּגִין דְּאֶקְדִּים חוֹבוּי דֵּהוּוּא בַר נֶשׁ וְאִיהוּ כֹּפֵר עַל הָאִי. הָדָא הוּא דְכִתְיָב מְצֵאתִי כֹּפֵר, לְמַפְדֵּי לֵיהּ.

דְּבַר אַחַר מְצֵאתִי כֹּפֵר. הַהוּא זְכוּ דְאַמְרַתְּ אִיהוּ עֲלֵיהּ כֹּפֵר לְמַפְדֵּי לֵיהּ דְלֹא יַחוּת לְגִיָּהֲנָם וְלֹא יְמוּת. וְעַל דָּא מִיבְעִי לֵיהּ לְבַר נֶשׁ לְמִיָּהֲךָ בְּאַרְחָ קְשׁוּט וּבְגִין דִּיָּהֵא לֵיהּ הַהוּא קְטִיגוֹרָא, סַנְיִגוֹרָא.

בְּנוֹזְנָא דָּא יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא דְכַפּוּרִי, דִּיָּהִיב לֵיהּ שְׁעִיר וְאַתְעַסְקוּ בְּהַדִּיָּה. עַד דְּאִתְהַדֵּר עֹבֵד לָהּ וְסָלִיק וְסָהִיד סְהִדוּתָא קָמִי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְאַתְעֵבִיד לָהּ סַנְיִגוֹרָא. וְעַל דָּא אָמַר שְׁלֹמֹה, (משלי כה) אִם רָעַב שְׂנֵאָף הַאֲכִילָהוּ לֶחֶם וְאִם צָמָא הִשְׁקָהוּ מַיִם. וְעַל הָאִי יֵצֵר הָרַע אַתְמָר.

וּבְגִין דָּא בְּיוֹם צָרָה, כַּד בַּר נֶשׁ אַתְרַפֵּי מְאוּרִייתָא, כְּבִיכּוּל דְּחִיק לֵיהּ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּהַדִּיָּה דֵּהוּוּא יֵצֵר הָרַע דְּאִיהוּ אַתְעֵבִיד קְטִיגוֹרָא. צַר כְּחֻכָּה. צַר כַּח פֶּה, בְּגִין דְּאִתְקַרַב קָמִיָּה לְקַטְרָגָא וְאַתְחַלֵּשׁ חֵילָא. תָּא חֲזִי, טוֹב יִי לְמַעוֹז בְּיוֹם צָרָה, מְאִי בְּיוֹם צָרָה. דָּא יַעֲקֹב כַּד אָתָּא עֲלֵיהּ עֵשׂוֹ לְקַטְרָגָא לֵיהּ. וְיוֹדַע חוֹסֵי בוֹ, כַּד אָתָּא עֲלֵיהּ

דינה. ובא וראה, אין המקטרג נמצא על האדם אלא בשעת ספנה.

ובא וראה, משום שיעקב אחר נדרו שנדר לפני הקדוש ברוך הוא, התחזק הדין על ידי המקטרג שקטרג על יעקב, ורצה דין בשעת הספנה שהיתה בה ברחל. אמר לפני הקדוש ברוך הוא, והרי יעקב נדר נדרו ולא שלם, והריהו חזק מהכל בעשר ובבנים ובכל מה שצריך, ולא שלם נדרו שנדר לפניך, ולא לקחת ממנו ענש?

מיד - ותלד רחל ותקש בלדתה. מה זה ותקש? שהתקשה הדין למעלה אצל מלאך המות. ונענש יעקב בזה, מה הטעם? משום שכתוב (משלי כב) ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתידך, ועל זה מתה רחל ונמסר הדין על ידי מלאך המות. ובא וראה, בשעה שבא עשו, מה עשה? וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשנה ואת לאה וילדיה אחרנים ואת רחל ואת יוסף אחרנים. מה הטעם? משום שפחד על רחל שלא יסתכל אותו רשע בפניה ולא יקטרג לו עליה.

עוד מה כתוב? ותגשנה השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין ותגש גם לאה וילדיה וישתחויו. נשים מלפני גברים. אבל ברחל מה כתוב? ואחר נגש יוסף ורחל, יוסף מלפני אמו, והוא כסה עליה, ועל זה כתוב (בראשית מט) בן פרת יוסף בן פרת עלי עין, שהגדיל גופו וכסה על אמו. עלי עין - עלי עין של אותו רשע.

וכאן נענשה על ידי היצר הרע שקטרג בשעת הספנה, ונענש יעקב על נדר שלא שלם, וזה

עקו דדינה. ותא חזי, לית מקטרגא אשתפח עליה דבר נש אלא בזמנא דספנה.

ותא חזי, בגין דיעקב אחר נדריה דנדר קמי קדשא בריה הוא, אתתקף דינא על ידא דמקטרגא דקטריג עליה דיעקב, (ד) קעה ע"א) ובקעא דינא בשעתא דספנה דהות רחל בה. אמר קמיה קדשא בריה הוא, והא יעקב נדר נדריה ולא שלים, והא איהו תקיף מפלא בעותרא ובבנין בכל מה דאצטריך. ולא שלים נדריה דנדר קמך ולא נסבת עונשא מגיה.

מיד ותלד רחל ותקש בלדתה. מאי ותקש. דאתקשי דינא לעילא גבי מלאך המות. ואתענש יעקב בהאי. מאי טעמא, בגין דכתיב (משלי כב) ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתידך. ועל דא מיתת רחל ואתמסר דינא על ידא דמלאך המות.

ותא חזי, בשעתא דאתא עשו, מה עבד. וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונה ואת לאה וילדיה אחרונים ואת רחל ואת יוסף אחרונים. מאי טעמא, בגין דרחל עלה דרחל, דלא יסתכל ההוא רשע בשפירו דילה ולא יקטרג ליה עלה.

תו מה כתיב, ותגשנה השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין ותגש גם לאה וילדיה וישתחויו, נשין מקמי גוברין. אבל ברחל מה כתיב ואחר נגש יוסף ורחל, ויוסף מקמי אמיה ואיהו חפא עליה, ועל דא כתיב, בן פורת יוסף בן פורת עלי עין. (בראשית מט) דאסגי גופיה וחפא על אמיה. עלי עין, עלי עינא דההוא רשע.

והבא אתענשת על ידא דיצר הרע דקטרג בשעתא דספנה, ואתענש יעקב על

נְדָרָא דְלֹא שְׁלִים, וְדָא קְשִׁיא לִיה לְיַעֲקֹב מִפֶּל עָקוּ דְעִבְרוּ עָלֵיהּ. וּמְנַלְן דְּבִגְיָנִיה דְיַעֲקֹב הָוָה, דְּכַתִּיב, (בראשית מח) מִתָּה עָלַי רַחֵל. עָלַי וְדָא, עַל דְּאַחֲרִית נְדָרֵי.

קְשִׁיא לְיַעֲקֹב מִפֶּל הַצָּרוֹת שְׁעָבְרוּ עָלָיו. וּמְנַלְן לָנוּ שְׁמִשׁוּם יַעֲקֹב זֶה הֲיָה? שְׁפָתוֹב (שם מח) מִתָּה עָלַי רַחֵל, עָלַי וְדָא, עַל שְׁאַחֲרֵי נְדָרֵי.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר, כְּתִיב, (משלי כז) קָלֶלֶת חֲנָם לֹא תִבָּא. וְאוּקְמוּהָ לֹו בְּוִי"ו, דְּאִי קָלֶלֶת צַדִּיקָא הִיא, אֲפִילוּ דְלֹא אֲתַפּוֹן בָּהּ, פִּינּוֹן דְּנַפְקָא מִפּוּמִיָּה נָטַל לָהּ הֵהוּא יֵצֵר הָרַע וְקִטְרַג בָּהּ בְּשַׁעֲתָא דְסַפְּנָה.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר, כְּתוּב (משלי כז) קָלֶלֶת חֲנָם לֹא תִבָּא, וּבְאַרְוֵהוּ לֹו בְּוִי"ו. שְׁאִם קָלֶלֶת צַדִּיק הִיא, אֲפִילוּ שְׁלֹא הִתְפּוֹן בָּהּ, פִּינּוֹן שְׁיִצְאָה מִפִּיו נָטַל אוֹתָהּ אוֹתוֹ יֵצֵר הָרַע וְקִטְרַג בָּהּ בְּשַׁעֲתָא דְסַפְּנָה.

יַעֲקֹב אָמַר, (בראשית לא) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחִיָּהּ. וְאִם עָל גַּב דְּאִיהוּ לֹא הָוָה יָדַע, נָטִיל לָהּ לְהֵיחִיא מְלָה הֵהוּא שְׁטָן דְּאַשְׁתַּפַּח גְּבִיָּהוּ תְדִיר בְּבִנֵי נִשְׂאָ. וְעַל דָּא תְנִינָן, לְעוֹלָם לֹא יִפְתַּח בְּרַ נִשְׁ פּוּמִיָּה לְשִׁטְנָא, בְּגִין דְּנָטִיל הֵהוּא מְלָה וְקִטְרַג בָּהּ לְעִילָא וְתַתָּא. כָּל שְׁפָן מְלָה דְחָכָם אוּ מְלָה דְצַדִּיקָא, וְעַל תְּרִין אֲלִין אֲתַעֲנַשֵׁת רַחֵל:

יַעֲקֹב אָמַר (בראשית לא) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחִיָּהּ. וְאִם עָל גַּב שְׁהוּא לֹא הֲיָה יוֹדַע, נָטַל אוֹתוֹ דְּכָר אוֹתוֹ שְׁטָן שְׁנַמְצָא תְמִיד אֲצֵל בְּנֵי אָדָם. וְעַל זֶה שְׁנִינּוּ, לְעוֹלָם לֹא יִפְתַּח אָדָם פִּיו לְשִׁטָּן, מִשׁוּם שְׁנוֹטֵל אוֹתוֹ הַדְּבוּר וּמְקִטְרַג בּוֹ לְמַעֲלָה וּלְמַטָּה, כָּל שְׁפָן מְלָה שֶׁל חָכָם אוּ מְלָה שֶׁל צַדִּיק, וְעַל שְׁנֵי אֲלֵה נַעֲנָשָׁה רַחֵל.

וְיָהּ בְּצִאת נַפְשָׁה פִי מִתָּה. אָמַר רַבִּי אַבְאָ וְכִי כִינּוֹן דְּאָמַר וְיָהּ בְּצִאת נַפְשָׁה לֹא יִדְעָנָא כִי מִתָּה. אֲלֵא אֲצַטְרִיף בְּגִין דְּלֹא אֶהְדְּרַת לְגוּפָא יִתִיר, וּמִיתַת רַחֵל מִיתַת גּוּפָא, בְּגִין דְּאִית בְּנֵי נִשְׂא דְנַפְקֵי נִשְׁמַתִּיָּהוּ וְאַהֲדָרְן לְאַתְרֵיהוּ וּפְקָה דְאֵת אָמַר, (שמואל א ל) וְתָשֵׁב נַפְשׁוֹ (לפנינו בקרא רוחו. ובדפוס ירושלים איתא גם בוזה"ק ותשב רוחו אליו) אֲלִיוּ, (בראשית מב) וַיֵּצֵא לָבָם, (שיר השירים ה) נַפְשִׁי יֵצְאָה בְּדַבְּרוֹ. (מלכים א יז) לֹא נוֹתְרָה בּוֹ נִשְׁמָה. אֲבָל הִיא נַפְקַת נִשְׁמָתָה וְלֹא אֲתַהְדְּרַת לְאַתְרָהּ וּמִיתַת רַחֵל.

וְיָהּ בְּצִאת נַפְשָׁה פִי מִתָּה. אָמַר רַבִּי אַבְאָ, וְכִי כִינּוֹן שְׁאָמַר וְיָהּ בְּצִאת נַפְשָׁה לֹא יִדְעָנוּ כִי מִתָּה? אֲלֵא צְרִיף מִשׁוּם שְׁלֹא חֲזָרָה לְגוּפָהּ יוֹתֵר, וּמִתָּה רַחֵל מִיתַת הַגּוּף, מִשׁוּם שֵׁישׁ בְּנֵי אָדָם שְׁנִשְׁמַתִּים יוֹצֵאת וְחוֹזֵרֵת לְמְקוּמָהּ, כְּמוֹ שְׁנַאֲמַר (שמואל א-ל) וְתָשֵׁב רִחוֹ וְנַפְשׁוֹ אֲלִיוּ, (בראשית מב) וַיֵּצֵא לָבָם, (שיר ה) נַפְשִׁי יֵצְאָה בְּדַבְּרוֹ, (מלכים א יז) לֹא נוֹתְרָה בּוֹ נִשְׁמָה. אֲבָל זֶה יֵצְאָה נִשְׁמָתָה וְלֹא חֲזָרָה לְמְקוּמָהּ וּמִתָּה רַחֵל. וְהַקְּרָא שְׁמוּ בֶן אוֹנִי, הַקְּשִׁיּוֹת שֶׁל הַדִּין שְׁנִגְזֹר עָלֶיהָ. וְיַעֲקֹב הַחֲזִיר אוֹתוֹ וְקָשֵׁר אוֹתוֹ לְיָמִין, מִשׁוּם שְׁאֵת הַמַּעֲרָב צְרִיף לְקָשְׁרוֹ לְיָמִין. וְאִם עַל גַּב שְׁהוּא בֶן אוֹנִי, צַד שֶׁל הַדִּין הַקְּשִׁיּוֹת - בֶּן יָמִין הוּא, שְׁהֵרֵי כְּיָמִין הַתְּקַשְׁרָה, וְנִקְבְּרָה בְּדָרְךָ כְּמוֹ

וְהַקְּרָא שְׁמוּ בֶן אוֹנִי. דְּקָשִׁיו דְּדִינָא דְאַתְגְּזֹר עָלֶיהָ. וְיַעֲקֹב אֶהְדֵּר לִיה וְקָשִׁיר לִיה לְיָמִינָא, בְּגִין דְּמַעֲרָב אֲצַטְרִיף לְקָשְׁרָא לִיה לְיָמִינָא, וְאִם עַל גַּב דְּאִיהוּ בֶן אוֹנִי סְטְרָא דְדִינָא קְשִׁיא, בֶּן יָמִין אִיהוּ, דְּהָא בִּימִינָא